

Mate Kapović

Odsjek za lingvistiku

Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

mkapovic@ffzg.hr

O NORMIRANJU, PRESKRIPTIVIZMU I IDEOLOGIJI

U članku se govori o pojmovima preskripcije (processa tehničkoga normiranja jezika), preskriptivizma (mistifikacije preskripcije) i ideologije standardnog jezika (mistifikacije standarda) koji se razjašnjavaju na osnovi primjerâ iz hrvatskog jezika. Osim toga, govori se o odnosu znanstvenoga i ideološkoga u raspravama o jeziku i jezičnoj politici te se zaključuje s pogledom na normiranje hrvatskoga u 21. stoljeću.

Uvod

U ovom članku će biti riječi o pojmovima iz naslova nastavljajući linijom zacrtanom u radovima kao što su Kapović 2011, Kapović 2013, Starčević–Kapović–Sarić 2019 i Kapović 2021.¹ Pristup tih radova kao i ova rada je onaj koji se, nasuprot neznanstvenom preskriptivističkom pristupu, temelji na osnovnim spoznajama znanosti o jeziku, ali koji je istovremeno i otvoreno ideološki (jer drugačiji ne može biti) te zastupaju vrijednosti kao što su demokratičnost i egalitarnost (nasuprot idejama autokracije i hijerarhičnosti), toleranciju i poštivanje različitosti te općenito progresivne vrijednosti. Stav je autora da jezik pripada svim govornicima, a ne samo samoprozvanoj eliti “koja zna”. U članku će se definirati neki osnovni pojmovi i zaslade, nastojeći ne ponavljati previše teme i perspektive obrađene u drugim navedenim radovima, te dati odgovori iz perspektive autora na neka od pitanja postavljenih u najavi skupa »Nor-

¹ Usp. također npr. i Starčević 2016., članak pisan unutar istog pristupa kao navedeni.

ma hrvatskoga standardnoga jezika u dvadeset i prvom stoljeću«, održana u listopadu 2021. u HAZU-u, u okviru kojega su teme iz ovoga članka bile izložene.

Osnovni pojmovi

Na početku treba definirati neke od osnovnih pojmova, koji se često upotrebljavaju raznoliko i koji se često u praksi i preklapaju. Riječ je o terminima *preskripcija*, *preskriptivizam* i *ideologija standardnog jezika*. U literaturi se termin preskriptivizam koristi i u značenju 'jezična standardizacija, normiranje' i u značenju 'preferiranje određenih jezičnih oblika kao 'boljih' u odnosu na druge'. Autor ovog članka pak u svojim radovima (počev od Kapović 2013:393–394) razlikuje termin preskripcija od preskriptivizam. Pod preskripcijom se podrazumijeva tehnički aspekt, premda dakako politički uvjetovan, postupka kodifikacije/normiranja/standardizacije određenog idioma za neku vrstu službene upotrebe (bilo da je riječ o službenom idiomu određene nacionalne države, normiranju nekog manjinskog jezika za upotrebu u školi ili nečemu trećem). Preskriptivizam bi, s druge strane, kad se govori o institucionalnom preskriptivizmu u vezi sa standardom, tj. o preskriptivizmu u užem smislu, bio mistifikacija preskripcije, tj. neznanstveno simboličko uzdizanje kodificiranoga idioma na pijedestal "pravilnoga", "jedino ispravnoga"² (ili bar "pravilnijega" i "ispravnijega"), "kulturnijega", "boljega" itd., npr. kritika govornoga oblika poput *sumlja* kao "nepravilnoga" (ili čak simbolično brisanje takvoga oblika tvrdnjama da to "nije hrvatski", "nije prava riječ" i sl.) nauštrb službeno propisana oblika *sumnja* (u odnosu na deskriptivistički opis da je *sumlja* kolokvijalni/dijalektalni i mlađi oblik nastao disimilacijom, a *sumnja* službeno propisani, standardni i jezično gledano stariji oblik).³ Termin ideologija standardnog jezika (vidi npr. Milroy 2007) je poprilično sličan terminu preskriptivizam i označava (neznanstvene) ideje po kojima je standardni dijalekt,⁴ kao što je već spomenuto, "pravilni-

² Takvo se uzdizanje, često implicitno ali nerijetko i eksplicitno, provodi kroz sve razine jezične prakse – od nastave jezika u školama preko prakse lektoriranja pa do jezičnih "savjeta" u medijima.

³ Standardni oblici su nerijetko povijesno gledano stariji u odnosu na govorni jezik i/ili dijalekte, no to nikako ne vrijedi općenito i uvijek. Npr. čakavski (i kolokvijalni riječki) kondicionalni oblik *bimo* je stariji od standardnoga *bismo* (što preskriptiviste ne priječi u proglašavanju *bimo* "neispravnim").

⁴ Ovdje se taj termin namjerno, i planski "provokativno", upotrebljava umjesto termina *standardni jezik* kako se samim nazivljem ne bi perpetuirala ideologija standardnog jezika time što bi se standardizirana varijanta jezika nazivala jezikom, dok bi nestandardizirane varijante bili dijalekti i time implicitno manje vrijedni.

ji“, “bolji“, “jedini kultiviran“ itd. u odnosu na sve ostale nestandardizirane idiome, pri čemu se elementi standardnoga dijalekta preferiraju u odnosu na sve druge. Ukratko, riječ je o mistifikaciji standarda, pri čemu on više nije pomoćno sredstvo koje ima određenu ulogu u društvu nego postaje vrhunaravni uzor “jedinoga pravilnoga“ jezika. Ilustriramo li ukratko sva tri pojma već navedenim primjerom, preskripcija propisuje oblik *sumnja* kao standardan, preskriptivizam smatra samo oblik *sumnja* “pravilnim“, a proglašava nestandardni oblik *sumlja* “nepravilnim“, dok ideologija standardnog jezika glorificira oblik *sumnja* jer je standardan (a osuđuje nestandardno *sumlja*).

No termini preskriptivizam i ideologija standardnog jezika se ipak razlikuju, premda su često vrlo slični – npr. za osudu nestandardnih oblika kao što su *dimljak* se može reći i da je to preskriptivizam i da je to ideologija standardnog jezika. Međutim, kod termina preskriptivizam je naglasak na (neznanstvenom) inzistiranju na nekom obliku, koji je u praksi vrlo često i standardni oblik, dok je kod termina ideologija standardnog jezika naglasak upravo na standardnom dijalektu kao takvom. Ideologija standardnog jezika je uvijek povezana sa standardnim dijalektom, no kod preskriptivizma to nije nužno slučaj. Dok preskriptivizmom u užem smislu, a u tom se smislu taj termin najčešće i koristi, možemo smatrati preskriptivizam povezan sa standardom, u širem smislu mogu postojati preskriptivistička djelovanja koja nisu povezana sa standardnim dijalektom, npr. govornici mogu jedan drugoga ispravljati i u nekom lokalnom govoru, dokazujući da je jedna riječ prava dijalektalna, dok je druga novija i sl.⁵ U širem smislu se, dakako, preskriptivizam ne može smatrati mistifikacijom preskripcije, kako je gore definiran preskriptivizam u užem smislu, jer u dijalektima nema preskripcije (tj. tehničkoga procesa normiranja) – ondje se vrijednosno prosuđivanje jezika (“bolje“, “gore“, “pogrešno“, “ispravno“ ...) vrši u odnosu na određenu jezičnu upotrebu koju određeni govornici iz ovog ili onog razloga smatraju “boljom“ ili autentičnijom (npr. jer oni sami tako govore, jer tako govore stariji ljudi, jer se tako prije govorilo i sl.), a koja, naravno, nije predmet eksplicitne norme tj. standardiziranja.

Preskriptivizmom u širem smislu možemo smatrati i političko-ideološke intervencije u jeziku kao što je inzistiranje na točno određenom (filozofskom) značenju riječi kao *sloboda* ili *kapitalizam*, ili, s druge strane, na upotrebi politički korektnih riječi i izraza kao što su *Romi* ili *osobe s in-*

⁵ Kao primjer preskriptivizma odozdo možemo navesti govornika australskog jezika *đirbala* (Dixon 1991:197) koji, stjecajem životnih okolnosti govori *đirbal* iz 1930-ih iz svoje mladosti, i smatra određene inovativne oblike u *đirbalu*, koje on sâm ne upotrebljava, “pogrešnima“.

validitetom. To su sve fenomeni različiti od ideologije standardnog jezika koja ima puno uže značenje. Također, čista opozicija standarda i nestandarda ne odgovara opisu preskriptivizma jer preskriptivisti često osuđuju i pokušavaju potisnuti i oblike koji su čak formalno propisani i “dopušteni” kao standardni. Primjerice, u opisima standardnoga hrvatskoga se uvijek navode i oblici kao *njegova* i *njegovog(a)* te oblici kao *običaji triju naroda* i *običaji tri naroda* (vidi npr. HG:214, 217). Dakle, “dopušta” se i neodređena i određena sklonidba za *njegov* i poseban genitivni oblik kod deklinacije *obje ruke* i *njegov* izostanak. Iako se u samoj konkretnoj gramatici navodi da su prvi oblici “birani” i da im se “daje prednost”, svi navedeni oblici su strogo gledano standardni. Pa ipak, u preskriptivističkoj praksi se oblici kao *njegovog* ili *običaji tri naroda* nerijetko progone kao da je riječ o nestandardnim oblicima i to i u kontekstima gdje nije jasno da bi primjereni bili “birani” oblici (što god to točno značilo). To je još izrazitije kod primjerâ kao *oba* i *obadva*, gdje se u HG:216 (ili npr. u ERj) nikako ne karakteriziraju ti oblici (ne kaže se koji je “birani”), a u preskriptivističkoj praksi se svejedno oblik *obadva* vrlo često progoni kao redundantan. Navedimo još dva primjera. Lektoru vrlo često križaju veznik *ukoliko* u značenju ‘ako’ i mijenjaju ga u *ako*⁶ iako npr. ERj sasvim normalno navodi ‘ako’ kao drugo značenje veznika *ukoliko* bez ikakve ograde. Slično tome, u ERj se, primjerice, navodi glagol *zahvaliti (se)* i kao povratan i kao nepovratan u dva značenja (‘izraziti zahvalnost’ i ‘odbiti’) iako preskriptivisti nameću izmišljenu razliku po kojoj nepovratna varijanta ima prvo značenje, a povratna drugo.⁷ U svim navedenim slučajevima je očito riječ o preskriptivizmu, gdje se jedni oblici forsiraju nauštrb drugih, no teško ih je svrstati pod ideologiju standardnog jezika u uskom smislu jer se protjeruju i kritiziraju čak i oblici koji su formalno propisani kao standardni. U takvim se slučajevima može reći da je preskriptivizam u sukobu s preskripcijom i da zapravo antipreskriptivizam brani preskripciju (tj. normu, tj. standard) od preskriptivizma.

Na kraju ovih uvodnih riječi treba napomenuti, iako to preskriptivisti često namjerno ili iz neznanja krivo predstavljaju te se kritika preskriptivizma interpretira kao podrivanje standardnog dijalekta ili čak jezika općenito, da je ono što se u antipreskriptivizmu kritizira ne preskripcija (dakle notorna činjenica da postoje službeno propisani oblici jezika) nego primarno preskriptivizam tj. ideologija standardnog jezika, tj. neznanstvena i štetna mistifikacija preskripcije, koja, kako vidjesmo, nerijetko napada čak i elemente koji pripadaju standardnom dijalektu (osim što se normal-

⁶ Vidi JjS:288.

⁷ Vidi JjS:297–298.

no upotrebljavaju u jeziku). Također, preskriptivizam kojim se ovdje bavimo je onaj institucionalnog tipa, koji se promovira kroz “jezične savjetnike” i “jezične savjete”, a ne preskriptivizam u širem smislu koji bi obuhvaćao i preskriptivizam u dijalektima, političko-ideološkim raspravama i sl.

Znanstveno i ideološko

U raspravama o preskriptivizmu vrlo često dolazi do sukoba što je točno u određenoj raspravi znanstveno, a što je ideološko. Stoga ćemo ovdje pokušati odvojiti to dvoje. Prije svega, polazimo od pretpostavke da se, kad govorimo o jeziku, može odvojiti znanstveno od političkoga. Pod znanstveno bi spadale sve znanstvene/lingvističke spoznaje o jeziku, tj. sve ono što možemo koliko-toliko objektivno spoznati o naravi i funkcioniranju ljudskih jezika, kao što su postojanje jezičnih razina kao što su fonologija i morfologija, de Saussureova arbitrarnost jezičnoga znaka, činjenica da se svi jezici mijenjaju, činjenica da su svi jezici varijantni, spoznaje o jezičnim procesima kao što su gramatikalizacija, upotreba metafore i metonimije u jeziku itd. To su sve stvari s kojima bi se svaki lingvist morao moći složiti, bez obzira na svoje druge ideje i predodžbe o svijetu i ljudskom društvu. Pod ideološko bi spadali svi skupovi idejâ o tome kako bismo se trebali odnositi prema jeziku, u okviru naših ideja o tome kako bi cijelo društvo trebalo funkcionirati. To su uvijek nužno političko-ideološke ideje, u kojima po definiciji ne može biti neutralnosti i objektivnosti jer sve ovisi o tome što želimo i što preferiramo (kakvo društvo želimo, kakav jezik želimo i za koje potrebe itd.). Politička su pitanja npr. kako će se neki jezik zvati, treba li nam standardni dijalekt, kakav nam standardni dijalekt treba, koja će biti osnovica standardnog dijalekta, hoće li se on bazirati na ideji nacije, koje i kako?, koje su nam političke ideje bitne u jezičnoj politici (npr. tradicija i hijerarhija ili demokracija i tolerancija) itd. U konačnici je i pitanje što je jezik a što dijalekt također bar dijelom uvijek i političko pitanje (iako je u nekim slučajevima to pitanje jednostavnije nego u drugima, npr. kod mađarskoga ili baskijskoga koji su okruženi nesrodnim jezicima i sl.).

znanstveno	političko
npr. jezične razine (fonologija, morfologija itd.), arbitrarnost jezičnog znaka, jezične promjene, varijantnost, gramatikalizacija, metafora i metonimija u jeziku...	npr. jezik/dijalekt, ime jezika, standard (koji, kakav i gdje?), nacionalno pitanje, ideje u jezičnoj politici (tradicija, hijerarhija, demokracija, tolerancija...)...

Ovakva podjela, naravno, ne znači da su te dvije razine strogo razdvojene – one se, sasvim razumljivo, isprepleću i jedna utječe na drugu. Tako su npr. politički stavovi prema ljudima koji govore neke jezike često utjecali na znanstvenu analizu pa se smatralo da “primitivni narodi” govore jednako tako “primitivnim jezicima”. Tu se, dakako, danas izrazito napredovalo, no sasvim sigurno još uvijek postoji dosta euro- ili okcidentocentrizma i u lingvistici. Isto tako, politika može prodrijeti u sve pore lingvističke analize. Primjerice, popularna hipoteza, pogotovo nakon 1990, da je dugi odraz jata u hrvatskom koji se piše kao <ije> zapravo diftong [iɛ] (iako se realno u standardnom dijalektu ne izgovara tako nego kao [jɛ]), sasvim je sigurno uvjetovana i (političkom) željom da se hrvatski glasovni sistem razlikuje od srpskoga (jer bi imao jedan fonem više).⁸ Isto tako, nema sumnje da u određivanju toga što je jezik, a što dijalekt, itekako sudjeluju i znanstveni argumenti, kao što znanstveno proučavanje nastanka nacionalizma potencijalno pridonosi u našem političkom odnosu prema njemu, dok na naše političke ideje o jeziku svakako mogu utjecati i znanstvene spoznaje o njemu – npr. znamo li da je jezik po naravi varijantan, možemo biti manje skloni jezičnoj politici koja će pokušavati zatirati tu naravnu varijantnost.

Kod političkih pitanja treba reći da kod nekih može postojati vrlo širok društveni konsenzus, no čak i ako se (danas) gotovo svi o njima slažemo, to ne znači da ona nisu ipak vrijednosna/politička/ideološka. Primjerice, danas će se više-manje svi, bar javno, u domeni nejezične politike složiti da su robovlasništvo, genocidi ili pedofilija neprihvatljivi i strašni. Na razini jezične politike, malo tko će danas biti, bar ne javno, za to da se neki jezik/dijalekt eksplicitno zabrani i da se njegova upotreba strogo kažnjava. Da je i u takvim pitanjima, oko kojih danas postoji široko slaganje, riječ o ideologiji, jasno je pogledamo li suvremene ekstremističke stavove ili stavove u povijesti – npr. svi spomenuti primjeri u povijesti, a na rubovima i danas, nisu bili ni otprilike tako jasni kao danas. Znamo da su prije postojala robovlasnička društva (a rubno robovlasništvo postoji i danas), genocidi su bili itekako aktualni još u 20. stoljeću, na pedofiliju se gledalo puno

⁸ Kapović 2022. Jedan sličan primjer iz dijalektologije zapaža i Greenberg (2015:172): »In accord with the focus in the sociolinguistic literature on nineteenth century nation-building, and the European tradition of building nation states along ethnolinguistic boundaries, there is an attendant, usually unexpressed, belief that such ethnolinguistic divisions can be considerably older. (...) We find a recent echo of this concern in handbooks on Croatian dialectology where, for example, the ancient division between proto-Croatian and proto-Serbian is emphasized (Lisac 2003:16, map 6). The notion is not far-fetched, as it turns out, though the evidence usually presented is thin (i.e. not what is presented by Lisac and his predecessors).«

drugačije nego danas u antici pa i kasnije, a primjeri zabrane korištenja nekih jezika i kažnjavanja su postojali još u drugoj polovici 20. stoljeća – npr. u školama u Kanadi i Australiji u pogledu amerindijskih i aboridžinskih jezika, dok smo na našim područjima imali takva iskustva sa zabranom hrvatskoga za fašističke Italije.

Naravno, uvijek je moguće političku ideju (npr. nacionalni osjećaj) pretpostaviti znanstvenim spoznajama o jeziku, no to bar u znanosti ne bi trebalo biti prihvatljivo iako svakako nije ni otprilike nešto što se nikad ne događa. Ono što je ključno kako bi moglo doći do iole konstruktivnih rasprava između različitih pogleda na jezičnu politiku jest da se sve strane slože oko toga što je u jeziku znanstveno, a što ideološki, tj. da se slože s objektivnim spoznajama moderne lingvistike. Kao što u politici postoje najrazličitiji stavovi i ideje, logično je da će tako biti i u jezičnoj politici, u kojoj se prelijevaju i odražavaju sve nejezične ideologije u većoj ili manjoj mjeri. Ono što je također ključno bi bilo da se u zagovaranju pojedinih opcija u jezičnoj politici razluči što je znanstveno, a što ideološko, i da se ideološki stavovi ne zastupaju kao tobože neutralni i znanstveni. U preskriptivizmu je upravo obrnut slučaj – vrlo je frekventno zastupanje potpuno neznanstvenih ideja, npr. da je neki oblik ili riječ “nepravilan” (što nije u skladu s arbitrarnosti jezičnoga znaka), koje se pri tom vrlo često prâvdâ tobože znanstvenim argumentima. Svatko ima, naravno, pravo na svoje političko-ideološke stavove, kao što svatko ima pravo kritizirati tuđe ideologije te razmatrati njihove rezultate i posljedice, no znanstvene osnove moraju biti jasne. Da damo primjer – određeni lingvist ima pravo biti patriot koliko god hoće, ali mu to ne daje pravo da npr. tvrdi da hrvatski nije slavenski jezik ili da se poziva na znanost u objašnjavanju da je hrvatski zapravo iranski jezik. Naravno, ljudi imaju apsolutno pravo zastupati i takve neznanstvene ideje, no onda je riječ o šarlatanima a ne o znanstvenicima.

Odnos znanstvenog i ideološkog

Sve dosad rečeno moglo bi se shvatiti i kao određenu relativizaciju – kao da su svi politički stavovi potpuno ravnopravni i nasumični. To, naravno, ipak nije tako. Sve ideološke teze (o jeziku i šire) nipošto nisu iste, niti je njihov odnos prema znanstvenim temeljima (lingvistike ili drugih znanosti) isti. Politički stavovi i ideologija nisu odcijepljeni od znanstvene baze – oni se formiraju na njoj u većoj ili manjoj mjeri (u ekstremima i potpuno nasuprot znanstvenim spoznajama), uvijek su subjektivni i nisu neutralni, ali uvijek imaju određeni odnos prema znanstvenim činjenicama

koji nije isti za sve ideologije. Uzmimo prvo nejezični primjer. Jasno je da je svaka politika (u smislu određene političke ideje tj. seta političkih smjernica) politična tj. ideološka. Kao što rekosmo, čak su i one banalne i (danas) zdravorazumske – tipa, sačuvajmo ljudske živote – političke (dovoljno se sjetiti što se prije radilo u nekim društvima s bolesnom djecom i sl., a uvijek je moguće ući i u debatu što je život, treba li ga uvijek čuvati pod svaku cijenu itd., kao što vidimo na suvremenim primjerima eutanazije i pobačaja). Međutim, neke se politike temelje na znanosti, na ovaj ili onaj način, dok se neke suprotstavljaju znanstvenim spoznajama. Primjerice, svakako je točno da je bilo kakav stav prema cijepljenju pučanstva politički stav – međutim, neki su politički stavovi u skladu sa znanstvenim spoznajama, a drugi nisu. Slično tome, stav da se treba boriti protiv globalnog zatopljenja je svakako politički i ne-neutralan, no on se zasniva na priznavanju znanstvene činjenice o globalnom zatopljenju, dok stav da po tom pitanju ne treba ništa činiti jest jednako političan, ali također i proturječi znanstvenim spoznajama (naravno, moguć je i politički stav koji priznaje znanstvene fakte, ali npr. odbija ikakvo djelovanje jer je već prekasno, besmisleno ili sl.).

Slično je i s jezikom – postoji baza objektivnih znanstvenih spoznaja o jeziku i postoje različiti političko-ideološki stavovi o jeziku koji se mogu ili ne moraju temeljiti na tim znanstvenim spoznajama, a neki im stavovi i politike mogu i potpuno proturječiti. Uzmimo primjer jezične varijantnosti – lingvistika nam nesumnjivo objektivno govori i dokazuje da se jezici mijenjaju i da su uvijek varijantni. To je nešto što bi svaki lingvist trebao prihvatiti kao činjenicu. Stavovi se pak prema varijantnosti mogu razlikovati. Neki lingvisti mogu zagovarati jezičnu politiku tolerancije na najrazličitije varijante (od različitih jezika preko dijalekata, sociolekata, idiolekata, slenga itd.), neki mogu zagovarati ideju upotreba različitih nacionalnih jezika, ali biti negativno nastrojeni prema subnacionalnim jezičnim varijantama, dok neki mogu zagovarati ideju da bi bilo najbolje da svi na svijetu govore, iz praktičnih razloga, samo jedan jezik (npr. engleski ili esperanto). U osnovi je takva borba i vanjezična, politička, jer ovisi o tome što ljudi misle općenito o drugim političkim idejama kao što su nacionalizam, ljudska prava i sl., a o političkoj borbi i realnoj provedivosti takvih ideja ovisi što će se u širem društvu prihvatiti kao najbolja ideja (jasno, u praksi one najčešće nisu toliko oštro razgraničene ni crno-bijele). Ako svi prihvaćaju znanstvene činjenice – da je jezik samom svojom prirodom varijantan – onda je ostatak rasprave politički te se, primjerice, ideju potiskivanja dijalekata ili davanja prednosti jednom nacionalnom jeziku treba kritizirati politički, npr. kritikom ideje nacije, kritikom provedivosti i smislenosti takve ideje itd.

Već je sâm odabir prihvaćanja znanstvenih spoznaja (o jeziku ili čemu drugome) ideološki, a tu treba reći da u praksi nije tako da su sve ideologije istovjetne s obzirom na priznavanje osnovnih znanstvenih spoznaja o jeziku. Upravo suprotno, može se reći da se jezične politike koje možemo svrstati na progresivni spektar u pravilu zasnivaju na znanstvenim spoznajama o jeziku ili se bar s njima nê kôsê, dok se jezične politike koje možemo svrstati u konzervativni spektar u pravilu niječu (bilo da je nesvjesno ili svjesno) znanstvene spoznaje o jeziku (iako će se same vrlo često pozivati na tobožnju znanstvenost). Tako, primjerice, preskriptivizam, ako ga definiramo kao neznanstvene ideje o tome da su neki jezični elementi “pravilni” a drugi nisu, nikako ne može biti znanstveno utemeljen s obzirom da negira arbitrarnost jezičnog znaka (kao i mnoge druge znanstvene spoznaje o jeziku). S druge strane, antipreskriptivizam nikako ne može biti neznanstven s obzirom da se zasniva upravo na pozivanju na znanstvene spoznaje o jeziku i oponiranje neznanstvenom preskriptivizmu, a na što se onda u pravilu nadovezuje progresivna politička ideologija, koja sama po sebi nije znanstvena, ali ne ide protiv znanstvenih spoznaja.

preskriptivizam	antipreskriptivizam
neznanstveni temelji	znanstveni temelji
konzervativna politička ideologija ⁹	progresivna politička ideologija

Preskriptivizam, dakle, već po samoj definiciji ne može biti znanstveno utemeljen. Isto tako treba napomenuti da ni druge vrste preskriptivizma u širem smislu, npr. dijalekatski preskriptivizam (npr. inzistiranje nekog govornika u Zagrebu da je pravi zagrebački jedino *delal* a ne i *radil/radio*), preskriptivizam u političkoj korektnosti (recimo, pažnja da se upotrebljava politički korektan naziv *Romi* a ne uvredljiv naziv *Cigani*) ili preskriptivizam u ideološkim raspravama (npr. o tome što je to zapravo *kapitalizam*, vidi JJS:200–206), nisu znanstvene u smislu odnosa prema arbitrarnosti jezičnoga znaka – svaka riječ doista teoretski može značiti bilo što (značenje određuje upotreba, a ne neke inherentne karakteristike određene riječi). Međutim, za druge dvije rubne vrste preskriptivizma treba napomenuti da je tu zapravo riječ o političkim raspravama i odlukama koje se samo manifestiraju u jeziku – nitko ne zagovara upotrebu riječi *Romi* jer je *Cigani* tobože “nepravilno”, niti se poziva na “znanstvenost” da bi se dokazalo da je riječ *Cigani* loša, nego zato što se riječ *Cigani* danas doživljava uvredljivom. A rasprave o tome što je “zapravo” *kapitalizam* nisu u pravom smislu rasprave o značenju riječi, nego ideološke rasprave o naravi ekonomskog sistema koje se samo odvijaju u jeziku.

⁹ Vidi Kapović 2013.

Može se postaviti pitanje može li postojati konzervativna jezična politika (npr. ona koja bi pozitivno vrednovala tradiciju, hijerarhično društvo, elitizam i ideju nacije), ali koja bi priznavala znanstvene spoznaje o jeziku (od arbitrarnosti jezičnoga znaka nadalje) i koja ne bi glumila da su njeni politički odabiri zapravo znanstveni? Teoretski je tako nešto možda zamislivo, no čini se da u praksi trenutno ne postoji.¹⁰

O normiranju hrvatskog u 21. stoljeću

U nastavku ćemo pokušati dati odgovore na pitanja postavljena u pozivu na skup na kojem je izložen sadržaj ovoga članka. Iz toga izuzimamo provokativno pitanje »postoji li ›ideologija standardnoga jezika‹ i jesu li njezine posljedice društveno štetne?« Na to pitanje nema previše smisla odgovarati jer je riječ o pojmu koji je općeprihvaćen u sociolingvistici (za literaturu vidi npr. JJS:80–81), a koju je i prelako opaziti u stvarnosti svuda oko nas (da je standardni dijalekt vredniji od drugih jezičnih varijanata praktički je opće mišljenje u društvu, koje se implicitno poučava u školama, a mnogi ga preskriptivisti neprestano promoviraju i u javnosti). Ako pak netko misli da ideologija standardnog jezika ne postoji, bilo gdje ili možda samo u Hrvatskoj,¹¹ to bi doista bila velika novost i otkriće te bi ga svakako trebalo objaviti u nekom stranom časopisu na engleskom (pod uvjetom da bi takva teza uopće mogla proći recenziju u stranom sociolingvističkom časopisu, što nije pretjerano izgledno). O štetnim posljedicama ideologije standardnog jezika, koja dovodi do jezične samomržnje, šizoglosije itd. se dovoljno pisalo na mnogim mjestima¹² (»strah od jezika« čak spominje i poznata preskriptivistica Nives Opačić).¹³ No druga su postavljena pitanja vrlo poticajna te se na njih itekako ima smisla osvrnuti u nekakvom dijalogu između deskriptivizma i normativistike.

Prvo je postavljeno pitanje »kakva je uloga norme i normiranja hrvatskoga standardnoga jezika u dvadeset i prvom stoljeću?« Nedvojbeno je da su standardni dijalekti tj. norma realnost modernoga svijeta – i kod nas i u drugim zemljama. Notorna je činjenica da standardni dijalekt ima svoje funkcije kao službeni oblik jezika u određenoj zemlji – od zakonodavne preko obrazovne pa do medijske. Autor ovoga članka ne smatra da su

¹⁰ Isto tako je moguće da netko bude politički ali ne i jezično konzervativan, kao i obrnuto.

¹¹ Tradicionalistički branioci standardnog dijalekta katkad posežu za tropom da se kod nas tobože nekritički preuzimaju pojmovi iz drugih zemalja koji kod nas nisu primjenjivi (vidi npr. Kapović 2021:111).

¹² JJS:83–91, 155–164.

¹³ JJS:158.¹¹¹

u normi nužno potrebni neki veliki revolucionarni zahvati,¹⁴ nego da bi prije svega trebalo promijeniti naš odnos prema standardnom dijalektu – on bi trebao biti shvaćan realno, kao jedna od jezičnih varijanata koja ima svoju ulogu umjesto da mu se klanjamo i nerealno ga uzdižemo u nebesa. Normu ne treba shvaćati kao okov i nešto što izaziva strah od jezika, strah od javnog govora i izražavanja te šizoglosiju. Kada govorimo o javnom jeziku, trebali bismo više biti usmjereni na sadržaj a ne na kôd.¹⁵ Govorimo li pak o »ulozi normiranja«, to implicitno kao da naznačava da su hrvatskom standardnom dijalektu u 21. stoljeću potrebni nekakvi veliki zahvati, što realno teško da je slučaj.

S tim se odmah može povezati i sljedeće pitanje: »postoje li elementi hrvatskoga jezika koji nisu normirani i na koji bi ih način trebalo normirati?« Odgovor je na to pitanje sasvim jednostavan – ne. U našem standardnom dijalektu normirane su već odavna sve jezične razine, koliko je to moguće, potrebno i razumno – i fonologija i morfologija i sintaksa i leksik. Potpuno je jasno, tj. većina odraslih govornika će toga biti svjesna, da je npr. standardno *hoću* a ne *oću* i *nos* a ne *nos*¹⁶ (fonologija¹⁷), potpuno je jasno da je standardno *hoću* a ne *hoćem* ili *toj ženi* a ne *tom ženi*¹⁸ (morfologija), potpuno je jasno da je standardno *živi u Splitu* a ne *živi u Split* (sintaksa), potpuno je jasno da je standardno *rajčica* a ne *pomidor* ili *paradajz* (leksik). Osim toga,

¹⁴ Usp. Kapović 2007. Zanimljivo je da su velike zahvate u normu često zagovarali upravo jezikoslovci desne provenijencije, npr. Ivo Škarić s prijedlozima pravopisa u kojem bi se ukinulo pisanje *č* i *ć* i *ije* i *je* i "naglasnom reformom" (usp. za sve njegovu knjigu domoljubna naslova *Hrvatski govorili!* Škarić 2006) temeljenom na pogrešnim idejama o "nestajanju" kratkouzlaznog naglasaka (vidi Kapović 2010). Sjetimo se i nekih glasova koji su u 1990-ima zagovarali uvođenje pisanja <ie> ili korijenskog pravopisa.

¹⁵ Jedan loš primjer usmjerenosti na kôd je medijski napad na jednog voditelja HRT-a u jesen 2021. (npr. <https://www.jutarnji.hr/scena/domace-zvijezde/novi-voditelj-dobro-jutro-hrvatska-na-meti-kritika-nauci-govoriti-pravilno-nisi-na-lokalnoj-tv-15106588>, zadnji pristup 8. 10. 2021.), kojega se prilično bezobrazno javno prozivalo zbog dubrovačkoga naglasaka (i to iako je sâm dubrovački naglasak kao naglasak, uzmemo li to samo u značenju prozodije a ne širega izgovora, bliži onomu formalno propisanu od npr. zagrebačkoga, koji je puno zastupljeniji u javnosti), a na što su onda neki lingvisti, među njima i potpisnik ovih redova, i javno reagirali. U osnovi je tu riječ o lokalšoviniističkom prozivanju na osnovi mjesta rođenja, što bi trebalo biti neprihvatljivo, ali se zamaskirano kroz jezik još uvijek u društvu tolerira.

¹⁶ Kako bi izgovorili neki kajkavci.

¹⁷ To, dakako, ne znači da nekim govornicima neće i, kada pokušavaju govoriti standardom, u govoru ostati npr. organske vokalske značajke poput zatvorenosti nevisokih vokala (npr. kod nekih štokavaca) ili centraliziranosti srednjih vokala (npr. kod kajkavaca) koje je teško svjesno kontrolirati i ukloniti iz vlastita govora.

¹⁸ *Tom ženi* (tj. *ton ženi*) se javlja na prostoru od dubrovačkoga do makarskoga primorja.

standard se danas ne usvaja onako kako to često misle preskriptivisti, a to je da djeca dođu sa 7 godina u prvi razred i ondje praktički kao strani jezik uče standard. Osim što su mnogi lokalni govori relativno bliski standardu, čak i djeca koja žive u krajevima gdje se dijalekt jako razlikuje od standarda (npr. u poslovičnoj Bednji i na Visu) već od najmanje dobi uče standard iz crtanih filmova, slikovnica i sl. Dakako, dobar preskriptivist će odmah napomenuti da se standard “ne poštuje” i da ljudi stalno “griješe”, no to nije do toga što norma ne postoji, nego do toga što se nepotrebno katastrofizira, što se standard shvaća kao ideal umjesto kao pomoćno sredstvo i što se ne prihvaća stvarnost u pogledu upotrebe standarda koja ni pošto ne mora biti “savršena” i potpuno dosljedna. Potpuno je jasno da će se većini govornikâ, čak i kada govore u najslužbenijim prilikama i kada se i najviše trude (ako se trude), vjerojatno čuti otprilike odakle su, da će im se potkrasti neke lokalne osobitosti i sl., no to nije ništa ni neobično ni loše. Dakle, teško je tvrditi da postoje neki elementi standardnog dijalekta u Hrvatskoj koji nisu standardizirani i koje bi tek trebalo standardizirati – osim ako, dakako, ne mislimo na opsesivno propisivanje nepropisivoga i preskriptivistički ekstremizam poput toga da je tobože “nepravilno” reći *upaliti/ugasiti televizor* (JJS:282).

Sljedeće je postavljeno pitanje »postoje li institucije koje bi se trebale baviti normiranjem i njegovanjem norme hrvatskoga standardnog jezika i koje su to institucije?« Na početku treba upozoriti na to da je izraz *njegovanje* u ovom kontekstu ideološki dosta problematičan jer implicira, a to je upravo dio ideologije standardnog jezika, da je standard njegovan i kultiviran, dok je sve ostalo, u opreci prema tome, nenjegovano i nekulturno (JJS:121). Što se tiče institucija koje bi se trebale baviti standardnim dijalektom, odgovor je sasvim jednostavan. U Hrvatskoj postoje brojni fakulteti, instituti i druge znanstvene ustanove koje se znanstveno bave jezikom i lingvistikom. Njihova bi zadaća trebala biti da se, među ostalim, bave i standardnim dijalektom u Hrvatskoj. Po mišljenju autora ovoga članka, standardni dijalekt je u nas već odavno normiran, i način na koji se njime treba baviti je deskripcija, pri čemu bi standard trebao biti samo jedan od idiomâ koji se opisuje i analizira jer jednaku pažnju treba posvetiti i govornom jeziku, dijalektima i svim drugim jezičnim razinama. Porazno je npr. da su gradski govori u Hrvatskoj u velikoj mjeri neopisani na moderan i znanstven način (primjerice, prvi val moderne sociolingvistike i urbane dijalektologije Labovljeva tipa je Hrvatsku skoro potpuno zaobišao). No potpuno je jasno da se trebaju, primjerice, pisati i detaljne gramatike i rječnici standardnoga dijalekta, pri čemu bi, opet, trebalo težiti opisu a ne propisu i nepotrebnu izmišljanju nepostojećih pravila. Ono što je sasvim

suvišno je svakako da znanstvene institucije i ljudi koji rade na njima troše vrijeme pišući neznanstvene preskriptivističke uratke, jezične “savjete” i “savjetnike”. Ako hrvatska lingvistička zajednica ikako može napredovati, bilo bi to tako da se neznanstveni preskriptivizam izbacila iz akademske zajednice, onako kako je to u anglosaksonskim zemljama poput Velike Britanije ili SAD-a, gdje se profesionalni lingvisti ne bave preskriptivizmom.¹⁹ Tu možemo upozoriti i na još jednu zanimljivost. Većini je “nacionalno osviještenih” hrvatskih jezikoslovaca jako bitan odnos prema srpskom i razlikovanje hrvatskoga od srpskoga, no nevjerojatno je da nikome u tri desetljeća od raspada Jugoslavije nije palo na pamet da napiše knjigu o realnim razlikama između hrvatskoga i srpskoga standarda – sve što imamo na tu temu su dva rječnika upitne vrijednosti za suvremenu upotrebu (Brodnjakov i Samardžijin),²⁰ iako je realnih razlika između dviju standardnih varijanata toliko na svim jezičnim razinama (od fonologije do leksika), kao što ih npr. ima i među britanskim i američkim engleskim, da apsolutno nema potrebe ništa izmišljati. No naravno da je realan opis puno teži (i, što je još gore, zahtijevao bi vjerojatno suradnju hrvatskih i srpskih lingvista) od povremenih paušalnih iskaza domoljublja.

Sljedeće je pitanje “kako uskladiti potrebu za normiranjem standardnoga jezika i neizbježne jezične promjene?”. Kako je već rečeno, standardni je dijalekt u Hrvatskoj normiran i u tom pogledu ne treba nužno nekakvih posebnih velikih zahvata. Ono što treba riješiti je opresija jezičnih “savjeta” i “savjetnika” koji iz jezika vrlo često progone i ono što je odavno normirano kao standardno (o čemu smo govorili na početku ovog rada). Jezične promjene su, dakako, “neizbježne” i nikakvo normiranje ih ne može spriječiti. Toga jednostavno treba biti svjestan i s time se treba pomiriti. Standardni dijalekt bi svakako trebao biti usklađen s realnim živim jezikom i polako se mijenjati kako se mijenja i govorni jezik – teško da itko želi da u budućnosti dođemo u situacije nekakve diglosije ili teško prozirnih

¹⁹ Dakako, i tamo itekako postoji preskriptivizam, no ondje ga ne zagovaraju profesionalni lingvisti. Kao primjer toga možemo istaći slučaj iz jeseni 2021. iz Londona, gdje su u jednoj školi zabranili upotrebu slenga (<https://www.theguardian.com/education/2021/sep/30/oh-my-days-linguists-lament-slang-ban-in-london-school> – zadnji pristup 13. 10. 2021), no lingvisti koji su o tome konzultirani u članku u medijima nisu takav postupak odobravali, zgražajući se pritom kako “mladi više ne znaju govoriti i ne znaju standard”, nego su ga komentirali na suvremeniji način. Iznimkom koja potvrđuje pravilo u smislu akademskoga preskriptivizma može se smatrati Pinker 2014, no, premda on piše i o jeziku, upitno je koliko ga se može smatrati lingvistom u pravom smislu, a ono što on piše svakako ide protiv modernoga (socio)lingvističkoga *mainstream*-a.

²⁰ Za kritiku potonjega vidi JjS:216 (pogotovo 216¹⁴⁸), 323–324.

povijesnih pravopisa kao što je engleski²¹ iako je činjenica da se npr. pravopis vrlo teško mijenja i da su tu uvijek veliki otpori.²²

Posljednje je pitanje koje se postavlja »je li potreban zakon o hrvatskom standardnom jeziku i njegovoj javnoj uporabi i što bi taj zakon trebao sadržavati?« O nekakvom zakonu o jeziku se u Hrvatskoj u zadnja tri desetljeća periodički redovno raspravljalo,²³ a ideje su svaki put vrlo brzo propale. Autor ovoga članka iz svoje perspektive može nedvosmisleno odgovoriti da misli da nekakve potrebe za takvim zakonom nema, da bi on bio vrlo štetan u smislu još većeg doprinosa javnoj šizoglosiji i strahu od jezika, ali i da bi u konačnici bio i neprovediv. Teško je zamisliti, a da to nije karikaturalno, zakon kojim bi se, primjerice, kažnjavalo odstupanje od službenog pravopisa ili upotreba "krivih" riječi. To bi bilo potpuno promašeno i retrogradno, a općenito bi bilo katastrofalno i anakronično uvođiti bilo kakav zakon koji bi jačao preskriptivističke ideje, purizam i ideologiju standardnog jezika. No protivljenje kakvom preskriptivističko-purističkom zakonu ne znači nužno da bi svaki zakon o jeziku bio loš. Primjerice, teško je išta reći protiv francuskoga zakona protiv glotofobije, kojim je 2020. izglasano da se jezične predrasude tj. diskriminacija protiv regionalnog (iz)govora stavlja na istu razinu kao diskriminacija na osnovi rasizma, seksizma i sl.²⁴ Naravno, takav bi zakon zacijelo bio više značajan simbolički, nego što bi realno nekoga kažnjavao, prije svega zato što je jezik često zadnji bastion šovinizma²⁵ – pa se npr. kod većine pristojnijih ljudi smatra neprikladnim nekoga prozivati zbog krvnih zrnaca ili mjesta

²¹ Recimo, moguće je zamisliti situaciju u kojoj se u daljoj budućnosti u hrvatskom u potpunosti izgube neki suglasnici u intervokalnom položaju, koji se danas gube samo fakultativno, pa da se u budućnosti i dalje piše <nemam>, <sedam> i <evo> iako to svi izgovaraju isključivo kao [neam], [seam], [eo]. U tom bi slučaju hrvatski pravopis počeo nalikovati današnjem engleskom pravopisu, a govornici bi morali napamet učiti gdje pišu koji suglasnik koji nikad ne izgovaraju.

²² Ljudi se emotivno i identitetski vežu uz način na koji su naučili pisati, pogotovo ako su u to uložili velik trud, a osim toga promjena pravopisa može značiti i promjenu pisanja osobnih imena, imena gradova itd. Primjerice, kad bi se ukidao znak <ć>, kako je predlagao Ivo Škarić, većina bi govornikâ morala mijenjati način pisanja prezimenâ, a kada bi se mijenjalo pisanje slijeda <ije>, grad Rijeka bi, primjerice, morao mijenjati i pisanje svoga imena.

²³ Vidi Udier 2016:13–16 za sve prijedloge zakonâ o jeziku do tada.

²⁴ <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/27/grave-issue-france-bans-discrimination-against-regional-accent?fbclid=IwAR3HzjVCQeIVoSGT7XyUxDzXLNjJUBGf2ewOJdoAuez2iqp3I-TpuAfo3rI> (zadnji pristup 13. 10. 2021).

²⁵ Milroy i Milroy 2012:2–3, 83–84 (usp. i JjS:83–84).

rođenja, ali s druge strane brojati krvna zrnca riječima ili osuđivati njegov naglasak ili dijalekt²⁶ mnogima nije sporno.²⁷

Zaključak

Nije sporno da se standard može i treba, kada je to potrebno, mijenjati. No to ipak ne znači nužno da je antipreskriptivistička pozicija “anarhistička” ili “anarholiberalna”, kako je neki preskriptivisti krste u javnosti, niti da “onda sve može” (vidi JJS:43–56). Kako smo već rekli, upravo su ugledni “nacionalno osviješteni i domoljubni” te preskriptivistički raspoloženi jezikoslovci kao što je npr. pokojni Ivo Škarić bili ti koji su predlagali velike promjene u standardu. Iz perspektive antipreskriptivizma se uopće ne mora nužno zahtijevati revolucionarne promjene u jeziku – antipreskriptivisti zapravo primarno zagovaraju promjenu odnosa i svijesti prema jeziku i prestanak naturanja izmišljenih “pravila” koja se k tome pravdaju kvaziznanstvenim argumentima. Antipreskriptivisti ne nameću neki potpuno novi jezik, kako im se često natura, nego se dapače zalažu za realan standard koji se doista upotrebljava u svakodnevnoj jezičnoj praksi i brane ga od preskriptivističkog nasilja i kljaštrenja. Umjesto rigidnosti, nerealnog i neznanstvenog pristupa jeziku te kvazielitizma, zagovaramo znanost, jezičnu toleranciju i jednakost, pri čemu bi jedan od prvih zadataka svake ozbiljne i moderne lingvistike morao biti izgon neznanstvenoga preskriptivizma iz akademsko-znanstvenih krugova, a zatim i cjelokupnoga obrazovnoga sistema. Svatko ima pravo na svoje političke stavove i ideje, no znanstvena podloga mora biti jasna, a posve je neprimjereno da se regresivne i štetne političke ideje brane tobožnjom znanošću iako su same protivne znanstvenim spoznajama o jeziku. Onima kojima je doista stalo do hrvatske lingvistike i jezika, trebalo bi im biti stalo da ona bude moderna i u skladu sa suvremenim znanstvenim idejama o jeziku, umjesto da se i dalje vrti u devetnaestostoljetnim okvirima i jednostranim preskriptivističkim modelima.

²⁶ Tako je npr. 2019. u Hrvatskoj varaždinska učiteljica i sindikalistkinja bila izložena oštroj javnoj kritici jer je u javnom govoru upotrijebila neke kajkavske oblike (<https://net.hr/danas/hrvatska/opet-se-osramotila-uciteljica-koja-trazi-vece-place-u-prosvjetti-napravila-jos-gori-gaf-nego-nedavno-na-hrt-u-adb0bc54-b1c4-11eb-a0ee-0242ac13002a> – zadnji pristup 13. 10. 2021.). Svakako nema nikakve potrebe za nekakvim zakonom o jeziku koji bi nekoga kažnjavao jer je rekao *krečēju* umjesto *kreću* (kao dotična učiteljica) – eventualno bi moguć bio zakon koji bi zabranjivao ljudima da nekoga ponižavaju jer je rekao *krečēju* umjesto *kreću*.

²⁷ Kao primjer jezičnih predrasuda usp. npr. za odnos prema “južnjačkim dijalektima” u Srbiji knjigu Petrović 2015.

Literatura

- Dixon, R. M. W. 1991. A Changing Language Situation: The Decline of Dyrbal, 1963–1989. *Language in Society*, 20, 2, 183–200.
- ERj = *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. 2002. Ur. Matasović, Ranko; Ljiljana Jojić. Zagreb: Novi Liber.
- Greenberg, Marc L. 2015. The Slavic area: trajectories, borders, centres and peripheries in the Second World. *Globalising sociolinguistics. Challenging and expanding theory*. Ur. Smakman, Dick; Patrick Heinrich. London – New York: Routledge, 164–177.
- HG = Barić, Eugenija; Mijo Lončarić; Dragica Malić; Slavko Pavešić; Mirko Peti; Vesna Zečević; Marija Znika. ²1997 *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- JjS = Starčević, Anđel; Mate Kapović; Daliborka Sarić. 2019. *Jeziku je svejedno*. Zagreb: Sandorf.
- Kapović, Mate. 2007. Hrvatski standard – evolucija ili revolucija? Problem hrvatskoga pravopisa i pravogovora. *Jezikoslovlje* 8, 1, 61–76.
- Kapović, Mate. 2010. O tobožnjoj neutralizaciji kratkih naglasaka u hrvatskom. *Croatica et Slavica Iadertina*, VI, 47–54.
- Kapović, Mate. 2011. *Čiji je jezik?* Zagreb: Algoritam.
- Kapović, Mate. 2013. Jezik i konzervativizam. *Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva*. Ur. Kolanović, Maša. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola, 391–400.
- Kapović, Mate. 2016. Jezik, lingvistika, nacionalizam i znanost / Language, Linguistics, Nationalism and Science. *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 46, 39, 25–30 [eng], 68–72 [hrv].
- Kapović, Mate. 2021. Osvrt na osvrt: o jezičnoj politici i objektivnosti. *Suvremena lingvistika*, 91, 103–118.
- Kapović, Mate. 2022. *Uvod u fonologiju*. Zagreb: Sandorf.
- Milroy, James. 2007. The Ideology of the Standard Language. *The Routledge Companion to Sociolinguistics*. Ur. Llamas, Carmen; Louise Mullany; Peter Stockwell. London – New York: Routledge, 133–139.
- Milroy, James; Lesley Milroy ⁴2012. *Authority in Language. Investigating Standard English*. London – New York: Routledge.
- Petrović, Tanja. 2015. *Srbija i njen Jug: "južnjački dijalekti" između jezika, kulture i politike*. Beograd: Fabrika knjiga.
- Pinker, Steven. 2014. *The Sense of Style: The Thinking Person's Guide to Writing in the 21st Century*. New York: Viking.
- Starčević, Anđel. 2016. Govorimo hrvatski ili 'hrvatski': standardni dijalekt i jezične ideologije u institucionalnom diskursu. *Suvremena lingvistika*, 81, 67–103.

Škarić, Ivo. 2006. *Hrvatski govorili!* Zagreb: Školska knjiga.

Udier, Sanda Lucija. 2016. I bez zakona o jeziku: hrvatsko jezično zakonodavstvo na početku 21. stoljeća. *Jezična politika. Između norme i jezičnog liberalizma*. Ur. Kryžan-Stanojević, Barbara. Zagreb: Srednja Europa, 13–29.

On standardization, prescriptivism and ideology

Abstract

The paper discusses the terms prescription (the technical process of language standardization), prescriptivism (mystification of prescription) and ideology of the standard language (mystification of standardization), which are explained with examples from Croatian. The relation of scientific and ideological in discussions on language and language planning is also tackled and the paper ends with the author's overview of certain problems with language planning of Croatian in the 21st century.

Ključne riječi: jezična politika, standard, preskriptivizam, ideologija

Keywords: language policy, standard, prescriptivism, ideology

